

Kategorie imienne polszczyzny

Anna Kozłowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

- 1 Przypadek, liczba, rodzaj
- 2 Opis rodzaju rzeczownika
- 3 Problem stopnia i deprecjatywności

Kategorie imienne i werbalne

KATEGORIE IMIENNE

- przypadek
- liczba
- rodzaj
- *stopień
- *deprecjatywność

KATEGORIE WERBALNE

- tryb
- czas
- osoba
- aspekt
- *strona

Przypadek

1. Kategoria przypadku dotyczy:

- rzeczowników,
- przymiotników,
- liczebników,
- odmiennych zaimków.

2. Przypadek jako kategoria fleksyjna, prymarnie składniowa, syntaktycznie zależna.

3. Szczególny status WOŁACZA - samodzielny i niezależny.

PRZYKŁAD: *Mamo, (zrobiłem głupstwo!).*

Liczba

1. Kategoria liczby dotyczy:

- rzeczowników,
- przymiotników,
- zaimków przymiotnych,
- czasowników,
- liczebników.

2. Liczba jako kategoria klasyfikująca liczebników (głównych i zbiorowych) i rzeczowników *plurale* i *singulare tantum*, a fleksyjna – pozostałych części mowy; prymarnie semantyczna rzeczowników, a prymarnie syntaktyczna – pozostałych części mowy; niezależna rzeczowników (z wyjątkiem związku z liczebnikiem), a zależna – pozostałych części mowy.

Rodzaj

1. Kategoria rodzaju dotyczy:

- rzeczowników,
- przymiotników,
- zaimków odmiennych,
- liczebników,
- czasowników.

2. Rodzaj jako kategoria klasyfikująca rzeczowników i zaimków rzeczownych, a fleksyjna – pozostałych części mowy; prymarnie syntaktyczna; niezależna rzeczowników, a zależna – pozostałych części mowy.

Ile jest rodzajów rzeczownika? (ujęcie szkolne)

Łączliwość mianownika z przymiotnikami i czasownikami jako kryterium podziału.

męski

*dobry człowiek, koń, stół
stał*

żeński

*dobra dziewczyna
stała*

nijaki

*dobre dziecko
stało*

męskoosobowy

dobrzy ludzie stali

niemęskoosobowy

dobre konie, stoły, dziewczyny, dzieci stały

Ile jest rodzajów rzeczownika? (ujęcie Witolda Mańczaka)

Biernik obu liczb jako kontekst diagnostyczny.

mos

widzę
dobrego
człowieka /
dobrych
ludzi

mzw

widzę
dobrego
konia /
dobre
konie

mrz

widzę
dobry
stół /
dobre
stoły

ż

widzę dobrą
dziewczynę
/ dobre
dziewczyny

n

widzę
dobre
dziecko /
dobre
dzieci

Ile jest rodzajów rzeczownika? (ujęcie Zygmunta Saloniego)

M1

widzę dobrego człowieka / dobrych ludzi

M2

widzę dobrego konia / dobre konie

M3

widzę dobry stół / dobre stoły

F

widzę dobrą dziewczynę / dobre dziewczyny

Rodzaj rzeczownika w ujęciu Zygmunta Saloniego cd.

N1 – łączące się z liczebnikami głównymi

dwa okna

N2 – łączące się z liczebnikami zbiorowymi

dwoje dzieci

PL1 – łączące się z przymiotnikami i czasownikami mos

ci mili państwo przyszli

PL2 – łączące się z liczebnikami zbiorowymi

dwoje drzwi

PL3 – policzalne leksykalnie

para spodni

*Stopień

Sposoby opisu stopniowania w polszczyźnie:

- 1 forma stopnia analityczna (złożona, opisowa):
  - jako forma fleksyjna (*bardziej złożony* → ZŁOŻONY),
  - jako konstrukcja składniowa (*bardziej złożony* → BARDZIEJ + ZŁOŻONY);
- 2 forma stopnia syntetyczna (prosta):
  - jako forma fleksyjna (*trudniejszy* → TRUDNY),
  - jako derywat słowotwórczy (*trudniejszy* → TRUDNIEJSZY).

*Deprecjatywność

1. Kategoria deprecjatywności dotyczy:

- M Im rzeczowników mos,
- W Im rzeczowników mos.

2. Deprecjatywność jako kategoria fleksyjna, prymarnie semantyczna, składniowo niezależna (i wpływająca na formę czasowników, przymiotników, zaimków i liczebników).

PRZYKŁADY: *Ci dwaj niesamowici chłopci / królowie / prezydenci / senatorowie / łotrzy / maruderzy uniknęli kary. Te dwa niesamowite chłopcy / króle / prezydenty / senatorzy / łotry / marudery uniknęły kary.*

Dziękuję za uwagę :)

Temat następnego wykładu:
KATEGORIE WERBALNE POLSZCZYZNY.
Zapraszam!